

בולעטין # 148 - טבת תשל"ה לפ"ק

וועד העולמי למען הצלת ישראל מעצת מרגלים, ולתקן חטא המרגלים ארגון מוקדש לעקור את עצת המרגלים המדברים לשון הרע על ארצינו הקדושה, (שעל ידיהם נחרב ב' מקדשות וגלינו מארצינו, ובא עלינו כל הצרות רח"ל), ולעורר על קדושת ומצות ישוב ארץ ישראל כמבואר במדרש תלפיות (ענף ארץ ישראל), יחד הקדוש ברוך הוא את ארץ ישראל כמו בעל המיחד קרקע לאשתו למזונותיה, והשכינה אין שורה בחוץ לארץ. ובספר חרדים (דף נ"ז), מצות עשה מן התורה לדור בארץ ישראל, שנאמר וירשתה וישבת בה, וכאמרם ז"ל שמצוה זו שקולה כנגד כל מצות שבתורה, ויתקיים בנו הפסוק דברים (יב, ה') "כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה", ונזכה לביאת המשיח בב"א שנת "אל המקום אשר" לפ"ק.

יצא על ידי וועד העולמי למען הצלת ישראל מעצת מרגלים, ולתקן חטא המרגלים

כמו שכתוב רש"י במדבר (פרק יג פסוק טז) ויקרא משה להושע וגו' - התפלל עליו - יה יושיעך מעצת מרגלים.
באר שבע, ארץ ישראל

בית הלוי על שמות פרק יב פסוק מג

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו. ודרשו חז"ל (במכלתא) דמי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים אסור לאכול ממנו. ויש לחקור מדוע כשבא לפרש חוקת הפסח פתח במצוה זו דבן נכר אסור לאכול בו. והנה זה לשון המדרש רבה (יט ב) פסוק זה, יהי לבי תמים בחוקיך (תהלים קיט) זה חוקות הפסח וחוקות פרה אדומה למד ששניהם שקולים בזה נאמר זאת חוקת הפסח ובזה נאמר זאת חוקת התורה ואי אתה יודע איזו חוקה גדולה זו מזו, משל לשני מטרונות דומות מהלכות כאחת נראית שוות מי גדולה מזו אותה שחברתה מלוה אותה עד ביתה והולכת אחריה, כך בפסח נאמר חוקה ובפרה נאמר חוקה ומי גדולה הפרה שאוכלי פסח צריכין לה שנאמר ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת הוה כל בן נכר לא יאכל בו עכ"ל המדרש. והנה מבואר מדברי המדרש דבלא דבריו הקודמים שהסביר והוכיח דפרה גדולה מפסח הוקשה לו איזו דבר בזה הפסוק דכל בן נכר לא יאכל בו ובמה שהקדים נתיישב לו הפסוק ולא ידענו מה היא הקושיא שבזה הפסוק בלא זה ומהו שנתיישב בזה ומאי שייך זה הפסוק לדברי המשל שהביא. ועי' בידי משה מה שמגיה בדברי המדרש. וגם עיקר דברי המדרש צריכין ביאור מה שמחבר מצות פסח ופרה להדדי ואמר שהם שניהם שוים רק דפרה גדולה ובודאי דצריך להבין מהו ההשתוות שביניהם ואם משום דבשניהם נאמר חוקה הרי בכמה מצות נאמר חוקה ובמצות הגעלת כלים נאמר גם כן זאת חוקת התורה. וגם עוד הרבה מצות מצינו נאמרו בלשון אחד ולא אמרו שהם שוות זו ואשר נראה בכוונתו, דיעויין במדרש

פרשה חוקת ומבואר שם להדיא דמצות פרה יסודה סובבת הכל כנגד גאולת משיח שיהיה קץ וסוף לכל השיעבודים וגם חירות מן יצר הרע ויבוער רוח הטומאה מן הארץ וכמו שבאה ההבטחה בפסוק (יחזקאל לו) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאתיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם אשר דברים אלו דומים ממש לזריקת מי פרה. וז"ל הילקוט פרשה חוקת (תשנט) פרה זו מצרים אדומה זו בבל תמימה זו מדי אשר אין בה מום זו מוקדון אשר לא עלה עליה עול כו' יעו"ש. עוד אמר שם ואסף איש טהור זה הקדוש ברוך הוא דכתיב (שמות טו) ה' איש מלחמה וכתיב (חבקוק א) טהור עינים, את אפר הפרה אלו גליותיהם של ירושלים והניח אל מחוץ למחנה אל מקום טהור זו ירושלים כו'. הרי דרשו לכל הפרשה דרומזת ברמיזתה כל הגליות והגאולה האחרונה. ומה מאד יתבררו דברים אלו מהא דכתב הרמב"ן פרשה חוקת וז"ל זאת חוקת התורה כלומר הנחקקת מן התורה והיא תורה שבעל פה ועל כן היא אדומה. וכגם כן רבינו בחיי. וז"ל הזוה"ק פרשת בחוקותי (ח"ג קי"ג ע"א) אם בחקותי תלכו דא הוא אתר דגזירין דאורייתא תליין בהו ואת משפטי תשמרו דא הוא אתר אחרא עילאה דההיא חוקה אחידת ביה ומתחברן דא בדא כו' בגין דהא תורה שבכתב והא תורה שבעל פה כו' תורה שבעל פה חוקה ואת משפטי תשמרו דא תורה שבכתב כו', והגם כי לא זכינו לעמוד בסודן של דברים להבינם עכ"ז הא חזינן מבואר להדיא דמצות פרה יסודה רומזת לתורה שבעל פה. והרי כבר ידוע דגאולה העתידה תהיה רק בזכות התורה שבעל פה וכמו שדרשו חז"ל מהפסוק גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם וכמבואר כל זה בילקוט (הושע ח') אין הגליות מתקבצים אלא בזכות המשנה שנאמר גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. ובמס' ב"ב (דף ח') אמרו פסוק זה בלשון ארמי נאמר אי תנו כולם אקבצם כו', דבזכות העסק והאמונה בהך דבעל פה יזכו לגאולה, ועל כל פנים הא מבואר היטב הא דמצות פרה יסודה רומזת לגאולה העתידה דהכל אחד הוא וכמש"נ:

והטעם לזה הוא דידוע דבית ראשון נחרב בחטא עבודה זרה ובבית שני לא היה זה החטא כלל רק שנתחדשו אז בישראל כת הצדוקים שכחשו באמונה ובקבלת חכמינו ז"ל בתורה שבעל פה ופירשו התורה כפי שכלם הטבעי ועל ידי זה נחלקו ישראל לכתות ונעשה פירוד בין הלבבות ורבתה השנאה והמחלוקת וזהו שגרם החורבן. ועל כן צריכים ישראל קודם הגאולה לתקן אותו החטא שגרם להם החורבן והוא הכפירה בתורה שבעל פה ועל כן אינם נגאלים רק בזכות עסק של המשנה דהוא כלל תורה שבעל פה. וכמו דהיה בגלות בבל דהחורבן הראשון היה בשביל עבודה זרה ומשום הכי קודם גאולתם עמד עליהם המן שעשה עצמו עבודה זרה וגם גזרו אז להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים דהיינו מי שמחזיק בדתו ולא יעזוב דתו ולא ישתחוה לעבודה זרה יען כי הם היו צריכים לתקן זה שגרם החורבן שלהם ומשום הכי נתגבר זה החטא שנית קודם גאולתם וכשקיבלו ישראל על עצמם בימי מרדכי ואסתר למסור גופם על קדושת שמו יתברך תיכף אחר זה נבנה להם בית השני ונגאלו. וכמו כן תהיה בגאולה העתידה דלבסוף יתעורר ויהיה עיקר התגברות של היצר הרע באותו החטא והוא הכפירה בתורה שבעל פה, וכמו שאמרו בסנהדרין (דף צ"ו) אין בן דוד בא כו' שנאמר כולו הפך לבן טהור הוא, ועל ידי זה שיתחזקו ישראל באמונתם וירבו לעסוק בהך דבעל פי יזכו לגאולה אותם שנשארו באמונתם וכמו

שאמר הכתוב (חבקוק ב) וצדיק באמונתו יחיה. ועיקר הנסיון יהיה באמונה בתורה שבעל פה היפך דברי הצדוקים שהיו בזמן החורבן, וכל החזיון הזה כמעט הוא נראה ברור בחוש עד כי אין צריך לראיה לדברים הללו:

ועל כל פנים נתבאר לנו דכמו דמצות פסח עמדה לאבותינו במצרים להגאל גאולה הראשונה כן מצות פרה עומדת לישראל לזכות למשיח ואם כן שניהם ענינם שוה כאחד. פסח עמדה לגאולה ראשונה לכל הגאולות ופרה עומדת לגאולה האחרונה שבכל הגאולות, ומבואר היטב מה דהמשילם המדרש לשתי מטרונות שמהלכות כאחת ונראות שוות:

והנה בהגדה של פסח אמרו ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים הרי אנחנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים, וכבר ידוע ומפורסם הפירוש בזה דאם היו שוהין עוד איזו זמן במצרים לא היה להם מקום להגאל עוד לעולם. ולהסביר הכוונה בזה דהמצריים בשיעבודם החטיאו אותם באונס עד שישראל נשתקעו בעבירות ובטומאתן של מצרים ואם היו שם עוד הי' נשקעים כל כך בטומאה עד שלא היה נשאר בלבם שום רושם קדושה ממה שירשו מאבותיהם אברהם יצחק ויעקב והיו מושרשים בטומאתן בלא שום הבדל ושוב לא היה להם שום יחוס לאבותינו ולא היה מקום להבטחת כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול דההבטחה הרי היה לגאול זרעו של אברהם ולא למי שאינו נקרא זרעו וכמו דעשו וישמעאל לא נקראו זרעו כמשאגם כן (בראשית כא) כי ביצחק יקרא לך זרע ודרשו (נדרים לא א) ביצחק ולא כל יצחק. זהו מה שנוכל להסביר על פי פשוט מה שהובא בשם קדוש ה' האר"י ז"ל דאם היו שוהין במצרים היו נכנסים בשער החמשים של טומאה ולא היו נגאלים לעולם. והגם כי דברים בגו בכוונת הדברים האלה, רק על פי ההסבר הפשוט הוא כן. ועל כל פנים נחבאר דאלמלי לא היה אז באותו זמן גאולת מצרים לא היה מקום כלל לגאולה העתידה. ואם כן שתי הגאולות צמודים ומדובקים יחד כל אחת בחברתה. והנה כבר ידוע דהגזירה בבין הבתרים היה על ארבע מאות שנה והם לא היו רק רד"ו שנים, ומבואר במדרשים טעמים על זה או דהחשבון התחיל מלידת יצחק ואם נאמר כן היה גאולת פסח בזמנה ומצד עצמה, וכיון שהגיע בטומאתם ונגאלו אז וקיבלו אחגם כן התורה והמצוה ועל ידי זה יהיו יכולים להגאל גם בגאולה העתידה כיון שנשתרשו בקדושת התורה. ונמצא דפסח גרם לנו גם הגאולה העתידה. עוד יש במדרש דבאמת נגאלו ממצרים תוך הזמן. וז"ל הילקוט (שמות קצ) על פסוק החודש הזה לכם, קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים (שיר השירים ב) בשעה שבא משה ואמר להם בחודש הזה אתם נגאלים אמרו לו לא כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו כי גר יהיה זרעך כו' ארבע מאות שנה והלא אין בידינו אלא ר"י שנה אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונכם אלא מדלג על ההרים על הקצים והחשבונות. הרי אומר להדיא דגאלם תוך הזמן. וכבר כתבו המפרשים דגאלם תוך הזמן וכשיתחייבו עוד לגלות ישלימו גם זה הזמן החסר להם אז. והטעם לזה הוא כמו שנתבאר כיון דלא יכלו להתמהמה שם עוד ואם היו שוהים לא היה נגאלים לעולם ונגאלו תוך הזמן כדי שיהיה מקום לגואלם לעתיד, ואם כן גאולה העתידה המוכרחת להיות היא גרמה לגאולה הראשונה הגם דלא הגיע זמנה כלל והעתידה היא העיקרית והיא הכריחה

להראשונה להיות. ואם כן הרי אינו יודע איזה עיקרית אשר היא הגורם לחברתה להיות. ובמסכת ברכות (דף י"ב) אמרו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שיעבוד בבל עיקר ויציאת מצרים טפל וכו' יעו"ש. ועל כוונה זו אמר במדרש דמשל לשני מטרונות שוות שמהלכות כאחת ואינו ידוע איזו גדולה מזו, ורק מדחזינן דאוכלי פסח צריכין להזות עליהם מקודם מאפר פרה וכמו שנאמר ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת מוכרח דפרה העיקרית דגם מצות פסח נזקקה שיהיה מקודם לה מצות פרה ש"מ דפרה גרמה לפסח, וזהו שאמר במדרש דאותה שחברתה מלווה אותה עד ביתה ומהלכת אחריה היא הגדולה, דאותה שמהלכת ראשונה והשניה הולכת אחריה הראשונה הגדולה, וכמו כן פרה הרי צריכה להיות קודם עשיית הפסח הוא המלווה לפרה עד ביתה דאלמלא הפסח לא היה הגאולה העתידה וזהו שממשיל לפסח שמלווה לפרה עד ביתה [והוא זמן המשיח] וגם הולכת אחריה, ומוכח דפרה היא הגדולה:

ובזה יבואר היטב הפסוק (בירמיה כ"ג) לכן הנה ימים באים נאום ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הודחתם שם וישבו על אדמתם. ובמסכת ברכות (יב א) אמרו על פסוק זה שיהיה שיעבוד בבל עיקר ושיעבוד מצרים טפל. דכבר נתבאר דהגאולה במצרים היה תוך הזמן רק הוכרחו להגאל עד שלא ישקעו בטומאתם של מצריים ואם כן עיקר התכלית והכוונה של הגאולה הוא רק היציאה ממצרים וממילא נמשך שעלו לארץ ישראל אבל העליה לארץ ישראל הרי אינה עיקרית כיון דהיו צריכים להיות עוד בגולה. אבל גאולה העתידה שיהיה סוף כל הגלות יהיו שניהם התכלית הנרצה בהם. וזהו שאהגם כן ולא יאמרו חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, דבמצרים היה היסוד רק ההעלאה והיציאה ממנה, רק יאמרו חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע ישראל מכל הארצות וישבו על אדמתם, אמר במצרים רק העלה ובעתיד אמר העלה והביא דהיציאה מגלות והביאה לארץ ישראל שניהם הם עיקר הכוונה בהעתידה, וזהו מה דאמר הכתוב (שמות ג') וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מארץ היא אל ארץ טובה ורחבה. אמר דתכלית כוונתו הוא להציל את ישראל משיעבוד הקשה של מצריים שהוסיפו בקושי השיעבוד יותר מכפי הגזירה. וגם להעלותו מארץ מצרים המקלקלת יושביה ועל ידי זה ממילא יעלם לארץ ישראל. וז"ל תרגם יונתן ואתגליתי כו' לשזבותהון מידא דמצראי ולאסקותהון מן ארעא מסאבתא ההיא לארעא טבתא ופתיא. הוסיף ביאור דהיציאה ממצרים היה משום דהיא ארעא מסאבתא כמו שנתבאר:

והא דמסיים המדרש הוה כל בן נכר לא יאכל בו הולך גם כן על כוונה זו. דהמדרש בא ליתן לנו טעם על מצוה זו דפסוק זה בא אזהרה דכל מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים אסור לו לאכול בפסח. ולכאורה אינו מובן הטעם בזה דמצוה זו משונה מכל מצות שבתורה דבכל התורה קיי"ל אעל פי שחטא ישראל וחייב בכל המצות שבתורה ולבד מהבאת הקרבן דדרשינן במסכת חולין (דף ס') מכם ולא כולכם כו', אבל שארי מצות שאינם הבאת קרבן גם הוא חייב בהם ואכילת פסח דהיא גם כן מצוה בפני עצמה ולא שייך להקרבה כלל באה עוד אזהרה ואיסור שלא יאכל בו אע"ג שבתחילה היה ישראל והרי גם הוא נגאל ממצרים.

ורק אחר שהסביר המדרש דחוקת פרה גדולה מפסח ושל פרה היא העיקר והיא גרמה לשל פסח ומשום הכי בן נכר דאין לו חלק בגאולה העתידה הגם דהיה בכלל הנגאלים אז מכל מקום כיון שאין לו חלק בהעיקר ממילא גם בהנצמח מהעיקר לא יהיה לו חלק בו כיון דפסח נצמח מפרה ומשום הכי אמר הכתוב כל בן נכר לא יאכל בו. וגם להיפוך אמר הכתוב וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' כחוקת הפסח יעשו כו' ואע"ג דהוא לא היה מן הנגאלים ממצרים כלל מכל מקום כיון דיש לו חלק בהעיקר והוא העתיד מחויב גם בפסח כישראל. זהו הנראה בביאור המדרש והוא ביאור נכון בעזרת השם יתברך. וזהו גם כן שאמר הכתוב זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו, אמר תחילה דפסח הוא חוקה והוא בחינה אחת כפרה והם שוים וכפי הדרשה של המדרש ועל כן סמך לו ענין דבן נכר לא יאכל בו:

ובזה נוכל לפרש הא דכתיב והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים וכתב רש"י דכאן רמז תשובה לבן הרשע לומר עשה ה' לי ולא לך שאילו היה שם לא היה נגאל. וכן הוא להדיא בסדר הגדה של פסח. רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם. ביאור הדברים דגבי שאלות הרשע כתיב והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם ואמרתם זבח פסח לה' אשר פסח על בתי בני ישראל, מכל מקום הך ואמרתם בעגם כן אינו תשובה לבן הרשע על שאלתו מדלא כתיב ואמרתם להם וכמו בפרשה והיה כי יביאך בשאלות התם כתיב והיה כי ישאלך בנך מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד כו', ועל כן הפירוש של ואמרתם זבח פסח דהוא ציווי בפני עצמו להאב שיאמר לעצמו או לשארי בניו הנשארים תיכף כשמעם דברי מינות של הרשע יאמר לעצמו ולבניו רק זבח פסח הוא לה' אשר פסח כדי שלא יעשו דברי הרשע איזו שורש בלבם ושלא יכנסו הדברים בלבם כלל. אבל התשובה להרשע בעצמו הוא בהך קרא דבעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ונרמז בו ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל. והנה כבר כתבנו למעלה מה דלכאורה יש להבין דבשלמא בשאלות התם מה זאת שאינו יודע מאומה מהמצות מספיק לו התירוץ בחוזק יד הוציאנו ממצרים אחרי דבתחילה לא ידע מאומה לא משיעבוד מצרים ולא מהיציאה אבל הבן הרשע בעגם כן איירי בבן גדול שיודע כבר כל מה שנעשה במצרים דאלגם כן לא שייך לקרותו רשע כלל, ואם כן מאי חידש לו אביו באמרו בעבור זה עשה ה' לי כו' ובמה נסתרה שאלתו ודבריו, ואם רמז לו לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל הרי זה אינו רק חירוף וגידוף אבל הרי על כל פנים צריך להשיב לו תשובה על ויכוחו ודבריו. ועיין משגם כן למעלה (בפ' והגדת לבנך) לפרשו היטב. אבל לפי המבואר כאן [יש] לפרש דזה החירוף של לי ולא לו הוא בעצמו תירץ על קושייתו. דהנה נסביר בדמיון כשהאב מיסב על הסדר עם כל בני ביתו ובתוך הבנים יש לו גם בן אחד רשע מלא מינות ועכ"ז הרי בכלל בניו הוא וכולם מסובים על השולחן ואביו נותן לכל אחד חלקו בד' כוסות ומצה ומרור וכמו שדרשו חז"ל בפסחים (דף ע"ח) כל ערל וכל בן נכר לא יאכל בו בו אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור ובסוף הסעודה כשמגיע זמן אכילת פסח שהוא על השובע נותן לכל אחד חלקו מבשר הפסח ולהרשע דולג ואינו נותן לו יען כי מוזהר הוא שלא להאכילו למי שנתנכרו מעשיו ואז הרשע שואל וצועק ככרוכיא מה העבודה הזאת לכם, וזה הדיוק של לכם ולא לו הרשע בעצמו צועק כן מדוע מצוה זו אתם בעצמכם עושים ולי אין נותנים חלק

בה וכי אינני יהודי כמותכם, וגם אנכי יצאתי ממצרים כמוכם ואתם מבדילים עצמכם ומרחיקים אותי. [והמבין יבין כי שאלה זו מורגלה היא בפי כמה מהמשכילים]. ועל זה באה לו התשובה בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים אילו היה שם לא היה נגאל וכמו שנתבאר לעיל דהעיקר הוא של פרה והוא העתידה וממנה צמחה גאולת פסח וממילא מי שאין לו חלק בגאולת פרה ומשיח אין לו חלק בגאולת פסח ואילו היית שם לא היית נגאל כלל וכמש"נ:

הנה במדרש איכה בפתיחה ר' יצחק פתח (אות ט) איתא דבר אחר בושנו כי שמענו חרפה (ירמיה נא) זה שבעה עשר בתמוז כסתה כלימה פנינו זה תשעה באב כי באו זרים על מקדשי ה' זה חורבן ראשון וחורבן שני. ודברי המדרש הללו צריכין ביאור להבין כוונתו דמאי שייכות להני שני ענינים של שבעה עשר בתמוז וט"ב להדדי וגם למה חלקם המדרש לשנים. ואשר נראה בביאורו דהנה בי"ז בתמוז נשתברו הלוחות עבור חטא העגל ובט"ב היה החטא של מרגלים ובכו באותו לילה בכיה של חנם והוקבע להם בכיה לדורות שנחרבו באותו יום בית ראשון וגם בית שני. ועיין בזוהר פרשה כי תשא דעיקר העגל לא עשוהו ישראל רק הערב רב לחודייהו וגם זה לשון הילקוט על (ישעיה מא) מוצלים היו ישראל מאותו מעשה שאילו עשו ישראל את העגל היה להם לומר אלה אלהינו ישראל אלא הערב רב שעלו ממצרים עשו אותו והם אמרו לישראל אלה אלהיך ישראל עכ"ל. ונמצא דעיקר חטאם של ישראל היה מה ששמעו שהערב רב מדברים דברים רעים ומגונים כאלה ולא מיחו בידם ולא עמדו עליהם להורגם. וזהו שדרש המדרש בושנו כי שמענו חרפה זה שבעה עשר בתמוז יען כי אז היה חטאם מה ששמעו דברי חירופים מהערב רב ולא מיחו בהם כראוי וזהו שמענו חרפה. כסתה כלימה פנינו זה תשעה באב שאז היה החטא לישראל בעצמם ובכו בכיה של חנם וזהו שקורא הפסוק כסתה כלימה פנינו שהורידו דמעות של כלימה על פניהם ע"ד מאהגם כן (מלאכי ב) כסות דמעה את מזבח, וזה היה בט"ב. כי באו זרים על מקדשי ה' זה חרבן ראשון וחורבן שני דעבור הני שני מיני חטאים של י"ז בתמוז ושל ט"ב נחרבו שני בתי המקדשים וכמו שמבואר להלן:

דהנה ידוע ומבואר בספרים מרבתינו דעשרת הדברות המה כלל כל התורה כולה דכל התורה כולה נרמזה ונכללה בהם. והגם דאין אנחנו יודעים עתה היאך למצא כל הפרטים שבתורה בעשרת הדברות עכ"ז דבריהם נאמנים ובודאי דהוא כן. והנה עוד כולם נכללו בשני דברות הראשונים שהם אנכי ולא יהיה לך שנאמרו בדיבור אחד מפי הגבורה והמה כלל של כל הדברים. ובכללם הם סור מרע ועשה טוב עשה ול"ת. אנכי עשה ועשה טוב, ולא יהיה לך הוא ל"ת וסור מרע. והנה אנכי הוא מצות עשה וציווי להאמין שכל מה שהוא בכל העולם והמציאות בכללו ופרטיו ופרטיו את הכל הבורא יתברך שמו מהוה אותו וממציא בכל עת וזמן. ובזה נכלל חיוב כל המצות עשה דעל כן מחויבים כל ישראל לעבדו ולהודות לו ולקיים כל מה שציוה עלינו מהמצות עשה ובכללם הוא ציווי של ועשה טוב. ולא יהיה לך הוא הכלל של סור מרע והוא אזהרה ול"ת שלא נאמין חלילה בדבר שוא ושקר ושום כו"ם בעולם ולא לעבוד לשום נברא שבעולם כאשר עשו העמים הקדמונים דהגם שהיו מאמינים בהבורא יתברך ובאחדותו עכ"ז האמינו שיש כח להממוצעים להרע למי

שירצו מהברואים שתחת ממשלתם או להיטיב למי שירצו ועל כן יצא להם לכבד את השמש והירח והכוכבים ודומיהם כדי להפיק רצון מהם (ועיין ברמב"ם ריש הלכות ע"ז). ודיבור זה של לא יהיה לך הוא ראש ויסוד לכל האיסורים והלא תעשה שבתורה ובכללם הוא סור מרע. ושוב הענינים האלו יכללו בפסוק ראשון של קריאת שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. דה' אלהינו הוא קבלות המצות עשה של אנכי והכולל בו. וה' אחד הוא קבלות שמירות הל"ת של לא יהיה לך, כי באומרו ה' אחד הרי פירושו האמנה שבלתו אפס ותוהו ואין לו שני לעבדו, וה' הוא אחד ואין בלתו וכמו שאמר הכתוב (שמות כ) לא תעשון אתי אלהי כסף כו'. ונתבאר דכמו דאנכי ולא יהיה לך כלול בהם כל התורה כמו כן הוא בפסוק ראשון של קריאת שמע:

והנה היצר הרע מתהפך הוא לכמה גוונין וכל האופנים מטרתם להחטיא האדם פעם כה ופעם כה כפי מה שיעלה בידו. ואם לא יעלה בידו באופן אחד יתהפך ממש להיפוך באופן אחר המנגד ממש לראשון אולי יעלה בידו, והוא דלפעמים יחטיאו בחטא ע"ג או אביזרי דידיה והוא להוסיף להאדם אמונה האסורה וכמו להאמין בסיבות הממוצעים שיש בכחם להרע או להטיב ויפתנו לעבוד להם, וזהו העובר על לא יהיה לך והאדם המקבל דברי היצר הוא בכלל פתי המאמין לכל דבר ריק וכזב. ואם רואה היצר הרע שאינו יכול לפתות את האדם בזה האופן והאדם מתחזק בשכלו לנגדו יתהפך היצר הרע להיפוכו ממש להתלבש בלבוש חכם ופילוסוף למעט בלב האדם האמונה המחוייבת ולהטיל לו בה ספיקות עד שיביאנו חלילה לידי כפירה גמורה ושלא להאמין כלל ולומר עזב ה' את הארץ ועולם כמנהגו נוהג וכפי הטבע אשר הוטבע בו בעת הבריאה. וכמו שאמר הכתוב על פרעה שאמר (יחזקאל כח) לי יאורי ואני עשיתני דפרעה אמר שהוא עשה את עצמו. ודברים אלו הרי הם בדרך מליצה ומשל דכפשוטו הרי אי אפשר להאמר שהוא בעצמו יעשה את עצמו והרי קודם שנולד בעולם לא היה נמצא כלל והיאך יעשה את עצמו דפשיטא דלא אמר על עצמו שהוא נצחי מקודם דהרי ידוע זמן התחלת מציאתו, רק הכוונה שהוא נעשה ונולד מעצמו ולא זולתו עשאו רק נעשה בטבע הקבוע בעולם בעת נברא העולם. ועוד יוליכוהו שולל מכפירה לכפירה עד כי יכפור לבסוף גם בהבריאה וכדומה לזה. וכל ענין זה הוא לעבור על העשה של אנכי ה' אלהיך, ועל אלו הדברים נתכוונו חז"ל ואמרו במסכת קידושין (דף ל') יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אינו יכול לו. עוד אמרו שם יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום. דמתגבר פירושו באופן אופן ודרך הפתויים שהתחיל לפתותו מקודם ובכל יום מתגבר עליו להוסיף לו פיתוי על פיתוי. ומתחדש פירושו דכשרואה שאינו יכול להאדם באופן הקדום מתחדש באופן אחר להכשילו אשר הוא ההיפוך ממש מן הקדום. וזהו מתחדש שהוא חדש ממש לא כהקדום:

והנה הני שני אופני חטאים היו בעגל ובמרגלים וחלוקים הוו ממש מהיפוך להיפוך. דבעגל היה החטא בעניני ע"ג לומר להעגל אלה אלהיך ישראל ולהאמין בהעגל או במזל שור שיש בו איזו כח לפעול בעולם השפל ועברו על אזהרת לא יהיה לך. אבל במרגלים לא היה בו שום סרך עבודה זרה רק אדרבה שם היה החטא להיפוך ממש בחסרון אמונה ואמרו כי חזק הוא ממנו כביכול גם בעל הבית אינו יכול להוציא משם כליו. דשפטו על פי

משפטי השכל ודרכי הטבע אחרי שראו שם ערים בצורות ויושביה בני ענק אמרו דלא יוכלו ישראל לכובשם, וענין חטאם אז היה נגד העשה של אנכי וכמבואר. ובזה הוא דנחלק ט"ב משבעה עשר בתמוז. וגם בשני החורבנות מצינו גם כן שהיו חלוקים בהני שני מיני חטאים, דבבית ראשון היה חטא עבודה זרה וכמו דאיתא בפרק ראשון דיומא (ט), וזהו בחי' חטא העגל של י"ז בתמוז, ובבית שני לא היה חטא עבודה זרה כלל ועיקר יסוד חורבנו היה על ידי שאז נתחדשו כת הצדוקים שכפרו באמונה ובקבלת חכמינו ז"ל לפרש התורה שבכתב על ידי קבלתם בתורה שבעל פה והצדוקים הלכו בהתורה לפרשו על פי שכלם הטבעי ומזה נצמח לבסוף החורבן וכמו שכתב ביערות דבש דעיקר חורבנו על ידי זה שנתחדשה כת הצדוקים. וכן נתחדש ונתרבו אז בעולם כת הפילוסופין תלמידי אריסטו בלימודם החכמה שאחרי הטבע. ומה דאמרו בגמרא דיומא (ט ב) דבית שני נחרב עבור שנאת חנם כתבנו במק"א פירושו דעיקר מה שנתחדשו הכופרים אז היה יסודו על ידי שנאת חנם דעל ידי השנאה נתפרדו אלו מן החכמים מקבלי תורה שבעל פה ולבסוף נתפקרו עבור זה לגמרי, ועל כל פנים החטא היה בענין ובחינה ניצוץ מחטא מרגלים שיסודו הכפירה בהאמת וחסרון האמונה במה שמחויבין להאמין. וזהו כוונתו של המדרש שהתחלנו, כי שמענו חרפה זה י"ז בתמוז שנעשה העגל, כסתה כלמה פנינו זה תשעה באב ששבו המרגלים, כי באו זרים על מקדשי ה' זה חורבן ראשון וחורבן שני, דהני שני חורבנות היו משרשי שני החטאים האלו, בית ראשון היה מניצוץ חטא העגל ובית שני היה מבחינת חטא מרגלים וכמו שנתבאר. והנה רואים אנחנו שהשני קשה מהראשון הרבה מאד דבהעגל לא היה עונשם גדול כך דלא מתו מהם רק כשלשת אלפי איש. ועוד דהרי תיכף אחר זה נתרצה השי"ת עמהם וציום על מלאכת המשכן להשרות שכינתו בתוכם. מה שאין כן במרגלים שמתו כל היותר מעשרים שנה ונתעכבו במדבר ארבעים שנה והם בעצמם לא נכנסו לארץ כלל ורק בניהם נכנסו, והטעם לזה מוכרח דחטא המינות וחסרון אמונה קשה הרבה יותר מן החטא של עבודה זרה. וכן בשני הגליות האחרון קשה וארוך יותר מן הראשון דבראשון לא מצינו דבעודם יושבים בבבל נשתעבדו בשיעבודים קשים אצל הבבלים וגם כי אחר עברו שבעים שנה נגאלו, וחורבן השני שהיה עבור קלקול האמונה הוא ארוך הרבה כו'. והוא מטעם הנ"ל דקלקול באמונה גרוע מעבודה זרה. ועוד טעם לזה דחטאם הי' שעבדו עבודה זרה תיכף כשנחרבו ובאה עליהם היסורים והגלות הכירו על ידי זה גופא שאין בהעבודה זרה שעבדו שום ממש ולא יכלו להושיעם ועל כן בנקל היה להם לשוב בתשובה, מה שאין כן בגלות האחרון שהיה עבור חסרון האמונה הרי כל מה שנשתהו בגלות הרי בכל יום נתוסף ההסתר פנים ועל ידי זה נתרבה יותר המכשול והטעות לתלות הכל בטבע באמרם איה אלהינו צור חסיו בו. וגם עוד כי מי אשר נתקלקלה אצלו האמונה חלילה קשה לו לשוב ולקבוע האמונה בלבו אם לא במסירת נפש ממש וכמו שאמר הכתוב (משלי ב) כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים. ועל כן חורבן שני נמשך הרבה יותר מן הראשון. היוצא מכל האמור למעלה דפרה רומזת על משיח והוא קץ וסוף לכל הגליות. וגם נתברר דשני שרשי חטאים הם. אחת ענין ע"ג והיא הוספה בעצמו אמונה האסורה. והשניה הוא חטא חסרון אמונה. הראשונה היה בבית ראשון והשני היה בבית שני, ומשום הכי נחרבו שניהם. ומשום הכי קודם הגאולה יתגבר שנית היצר הרע של הכפירה ובפרט בתורה

שבעל פה ובדברי החכמים ויסבלו ממנו ישראל הרבה, והיא כדי לתקן אותו החטא דעבורו נחרב הבית ומי אשר ישאר שלם באמונתו יזכה לגאולה. וזהו מה דאמרו בסוף מכות (כד) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב) וצדיק באמונתו יחיה, דנבואת חבקוק קאי על ביאת משיח וכמו שאמר שם בפסוק כי עוד חזון למועד ויפיח לקץ ולא יכזב ואם יתמהמה חכה לו, דדברים אלו נאמרו על ביאת משיח ועל זה אמר ואם יתמהמה חכה לו דגלות בבל היה זמנו קבוע שבעים שנה ומסיים הפסוק וצדיק באמונתו יחיה דכל מי שישראל חזק ושלם באמונתו אז צדיק יקרא לו ויחיה:

ובזה נוכל לפרש הא דבילקוט סוף פרשת כי תצא דריש הפסוק (איוב יג) זכרוניכם משלי אפר לגבי חומר גביכם, וז"ל אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני הוּו זהירין בשני זכרונות שכתבתי עליכם בתורה תמחה את זכר עמלק (דברים כה) וכי מחה אמחה את זכר עמלק (שמות יז) אם זכיתם הרי אתם בניו של אברהם אבינו שאמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר ואם לאו התקינו עצמכם לשיעבודם של מצרים בחומר ובלבנים, ובתנחומא (כי תצא ה) הגירסא התקינו עצמכם לשיעבודם של מדינות שנאמר (תהלים קכט) על גבי חרשו חורשים. ויש להבין מה דדרש המדרש לשון זכרוניכם דנקט הפסוק דאמר להם הוּו זהירים בשתי זכירות שכתבתי והרי הכל אחד הוא ומצוה אחת הוא למחות זכרון של עמלק ולמה חלקו לשנים. וגם מה שאמר להם הרי אתם בניו של אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר וכי לא מצא זכות אחר לתאר בו את אברהם רק זה שאמר ואנכי עפר ואפר וכי מעלה זו יחידית היא לו או היא הגדולה שבכל המצות שעשה. עוד זאת למה אמר הכתוב רק משלי אפר והרי אברהם אמר על עצמו עפר ואפר דקרא עצמו עפר גם כן ולמה לא הזכיר גם עפר. אבל לפי המבואר יש מקום לפרשו דידוע דשרו של עמלק הוא הס"ם הוא היצר הרע וכל התגברותו של עמלק הוא מחטאם של ישראל דבחטאם נתוסף לו כח וגדולה וכל זה מבואר בכמה מקומות בספרי רבותינו יעו"ש. וזהו הטעם מה דאיתא במסכת מגילה (דף ו') קיסרי וירושלים אם יאמר לך אדם ישבו שתיהם אל תאמין חרבו שתיהם אל תאמין כו' שנאמר (יזקאל כד) אמלאה החרבה אם מלאה זו חרבה זו. עוד יביא שם הפסוק (בראשית כה) ולאום מלאום יאמץ. ולכאורה למה נצטיין אדום בזה משארי אומות שאי אפשר לו להיות מיושב כאחד עם ישראל. רק הטעם הוא כמו שנתבאר שכשישבה ירושלים וזהו משום דהטיבו ישראל מעשיהם ובעגם כן תחרב קיסרי ונופלת, ואם חלילה חרבה ירושלים ובעגם כן חטאיה גרמו לה ואם כן זהו גופא הנותן כח לעמלק ואז בעגם כן ישבה קיסרי, וכיון דנתבאר דשני שרשי חטאים הם אם כן בשני אופנים נותנים כח לעמלק:

ובזה נבין שתי הלשונות שנאמרו במצות מחיית עמלק. דבפסוק אחד אמר תמחה את זכר עמלק דהוא ציווי לישראל שהם ימחו זכרו של עמלק דעל ידי שייטיבו הם מעשיהם יתן להם הכח שהם ימחו זכרו, וזה קאי על ענין חטא ע"ג דבזה ניתן כח ביד האדם להתחזק ולעמוד נגד יצרא דע"ג ולבטלו וכמו שמצינו (יומא סט ב) באנשי כנסת הגדולה שהתפללו כשעלו מבבל וניתן להם יצרא דע"ג. וגם כל אחד ואחד מישראל היה מצווה בעת שישבו על אדמתן לאבדה ולשרש אחריה מכשתגיע לידו וכמו שאמר הכתוב אבד תאבדון כו'. וגם דאם חלילה רואה לחבירו שנכשל ונוטה לבו לע"ג מחוייב להתווכח עמו ולהוכיחו בשכלו

שאינן בהע"ג ממש עד שיעקר הרעיון הרע הזה מלבו. ועל זה אמר הכתוב תמחה את זכר עמלק שהוא ציווי לישראל על זה. וז"ל הילקוט ראובני על פסוק לא יהיה לך אלהים אחרים ומיד קבלו עליהם לאבד עבודה זרה ומשמשיה ואנשי עיר הנדחת כו' ובכלל דיבור זה הוא גם כן זכירת מעשה עמלק, הרי להדיא כמו שכתבנו דמצות מחיית עמלק הוא מגדרי ע"ג ומעשה עמלק יסוד ושורש אחד להם והיסוד הוא להעביר מלבו יצרא דע"ג. אמנם בפסוק שני נאמר כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים הבטיח הקדוש ברוך הוא לישראל אשר הוא ימחה אותו וזהו על בחינה השניה יצרא דמינות ועל זה לא בא הציווי לישראל כי בזה לא ניתן כח להאדם הישר שיהיה יכול לבערו מן זולתו, דמי שפג לבו מלהאמין אין לו רפואה בידי אדם דכל מה שירבה חבירו להתווכח עמו להחזירו לאמונה לא יועיל כלל דהרי כל סוף ההוכחות והראיות מוכרח לבא לאמונה, וכל מה שמצינו לרבותינו שהתווכחו והשיבו תשובה להמינים היה רק לתרץ קושיותיהם ולסתור ראיותיהם שדימו להוכיח היפוך האמונה והצדיקים בויכוחם הראום לדעת כי אין בראיותיהם ממש. אבל הראיה וההוכחה לאמונה הוא רק אמונה. ועל כן אסרו חכמים הויכוח עמהם ואמרו (סנהדרין לח ב) דבאפיקורס ישראל אל תען כסיל דכ"ש דפקר טפי. ואם פגע באחד מן המינים ושמע ממנו דברים הרעים אם מישראל הוא אסור להתווכח עמו רק העצה לברוח ממנו ולשוב לחזק את עצמו ולבו באמונה לבל יפעלו בלבו מאומה דברים הרעים ששמע ממנו, וכמו שכתבנו בראשית הדרוש דבשאלת התם כתיב ואמרת אליו וכן בשאלת החכם בפרשה ואתחנן כתיב ואמרת לבנך ובשאלת הרשע כתיב ואמרתם זבח פסח הוא כו' ולא כתיב ואמרתם אליו, דלו אין להשיב כלל רק הוא ציווי להאב אחרי ששמע דברי הרשע שיאמר לעצמו זבח פסח הוא לה' כדי לחזק לבו ביראת ה' ותורתו:

ועוד טעם לזה דהרי עיקר מצות אמונה הוא שנאמין בכל דברי התורה וכפי הקבלה מרבותינו גם מה שאי אפשר לנו לבררו על ידי מופת חותך. דהרי כל מה שנתברר להאדם במופת זה נקרא ידיעה ואינו בכלל אמונה עדיין ואנחנו מצוים להאמין וזהו בדברים שאין השכל משיג אותם במופת, וכל זמן שלא יאמין רק במה שנתברר לו במופת אין לו חלק במצות אמונה כלל, דכמו דנצטווה האדם לכוף כל כחותיו לעבודת ה' ולבטל אותם לעבודתו באיברי גופו וכמו שבירת התאוה והחמדה לעניני עולם הזה ותענוגיו הלא כמו כן החיוב לכוף ולבטל שכלו לעבודתו יתברך והוא בהאמינו בדברי התורה את אשר לא ישיג בשכלו. ועל כן מי שנתקלקל דעתו חלילה ופג לבו מלהאמין הרי אין כח ביד חבירו לרפאות מחלה ולהחזירו למוטב, רק לבקש מאת ה' שיתן בלבו אמונתו ויטהר לבו לעבודתו יתברך. ועל כן תיקון כל העולם בכללו וביעורו של היצר הרע בענין אמונה מקוים אנחנו לה' כי ישקיף ממרום ויבער הרע מן העולם ויאמינו כולם בו יתברך ויטו שכם אחד לעבדו, ועל ענין ביעור של זה היצר הרע הבטיח הקדוש ברוך הוא ואמר כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים, שהשם יתברך יבטלו. וראיה ברורה לכל הדברים הנאמרים הוא דברי הילקוט פרשת בשלח (רסז) וז"ל כתוב אחד אומר תמחה את זכר עמלק וכתוב אחד אומר כי מחה אמחה עד שלא פשט ידו בכסא תמחה משפשט ידו בכסא אמחה. כוונת הילקוט הוא דכן כתיב בפרשת בשלח כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק וכי אפשר לבשר ודם לפשוט ידו

בכסא אלא על ידי שהוא עתיד להחריב את ירושלים מחה אמחה כו'. הרי להדיא דדרש הפסוק הזה דזהו אחר שהחריב את בית המקדש ונגעה ידו בכסא אז מלחמה לה' בו. והרי חורבן הראשון היה רק על ידי בבליים לא על ידי אדום ורק חורבן שני היה על ידי אדום, ומוכרח דרק עבור חורבן שני אהגם כן מחה אמחה. וזהו הכל כמו שכתבנו משום דאז נתגבר יצרא דמינות ונתחדשו הצדוקים בישראל ועבור זה נסתבב החורבן ומשום הכי אמר מחה אמחה:

וזהו כוונת המדרש הנ"ל זכרוניכם משלי אפר לגבי חומר גביכם, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני הוו זהירין בשני זכירות שכתבתי לכם בתורה תמחה את זכר עמלק כי מחה אמחה את זכר עמלק, והכוונה שיהי' זהירין בעצמם מלהלכד ולהשמר לבל יהיו נכשלים חלילה באחד מהני שני עיקרי ושרשי החטאים של ע"ג ומינות ואז לא יאונה להם כל רע. הרי אתם בניו של אברהם אבינו שאמר ואנכי עפר ואפר ובפסוק זה לא נזכר רק משלי אפר ולא הזכיר כאן מה שקרא עצמו גם עפר. והכוונה דבמס' חולין (דף פ"ח) אמרו דבזכות שאמר ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות עפר סוטה ואפר פרה, הרי דבשכר שאמר אפר זכו למצות פרה אדומה שתנתן לישראל וכבר כתבנו דממצוה זו תצמח הגאולה הקיימת חירות מיצר הרע וחירות משיעבוד ומצוה זו מגינה עליהם לבל ישלטו בהם. וזהו שאמר להם דאם יהיו זהירים בשני הזכירות יעמוד להם זכות אברהם שקרא עצמו אפר וזהו בחינת מצות פרה להגן עליהם אשר לא ישלוט בהם כל רע. ואם לאו התקינו עצמכם לשיעבוד שנאמר על גבי חרשו חורשים פירוש שיהיו בגלות עד ביאת משיח שיגאלו גם כן בזכות מצות פרה וכמו שנתבאר:

(המשך בבולעטין הבא אי"ה)